

ESG'nin E'si: 12 Maymun

Hayvanlar daha sessiz ve insanların çekildiği bir dünyanın keyfini çıkarıyor gibiydi. Normalde şehirlerde görmeye alışık olmadığımız bazı hayvan türleri, örneğin ayılar dahi salgın nedeniyle boşalan şehirlere geliyordu. Bu salgında gördüğümüz karelere ne kadar benziyor değil mi? Fakat bahsettiğimiz başka bir salgından, Terry Gilliam'ın yönettiği 1995 yapımı 12 Monkeys isimli filmde geçen salgından.

Filmde, 1997'nin sonlarında bir virüsün beş milyar insanı öldürmesi (dünya nüfusunun sadece yüzde biri hayatta kalıyor) sonucu insanların yeraltında yaşamaya zorlanması anlatılıyor. Filmde Bruce Willis, gelecekte yaşayan ve virüsün mutasyon geçirmeden olan numunesini bulması için geçmişe gönderilen bir mahkum olan James Cole karakterini canlandırıyor. Filmin giriş sahnelerinde, Cole'un dünyanın yüzeyine bir keşif gezisine çıkması ve insansız şehirde bir ayı ile karşılaşmasına tanık oluyoruz. Film süresince, hayvan hakları ve hayvanlar üzerinde uygulanan deneylerle ilgili birçok detay da yer alıyor.

Doğa ile bozulan ilişkimizin açık bir göstergesi olan Koronavirüs (Covid-19) salgını, biz insanların sağlığı ile çevre sağlığı arasındaki derin ilişkiyi gün yüzüne çıkardı. 12 Monkeys filmi çok uç bir örnek gibi görünmekle birlikte, sanat deyip geçmemek gerekir. "Sanatın hayatı taklit ettiğinden fazla olarak, hayat sanatı taklit eder" der Oscar Wilde. Nitekim birçok sanatçının geleceği ekonomistlere nazaran daha iyi öngördüğünün örneği çoktur. Bu bağlamda dünyanın siyasi-ekonomik düzeninin 2075 yılında nasıl görüneceğini hayal etmeye çalışan Geoff Mann ve Joel Wainwright'ın politik gelecek bilim kitaplarından "Climate Leviathan" son derece ilginç çerçeve senaryolar sunuyor. Bunlardan birinde ülkeler, diğer güçlerle koordineli çalışmak yerine, insan maliyetlerini -mülteci selini ve çevresel krizleri- daha zayıf devletlere yükleyerek duvarlar inşa eder, böylece kendi nüfuslarını ve yaşam standartlarını korumaya çalışır.

Başka çarpıcı bir yapıt ise küresel ısınma nedeniyle dünyanın paramparça olan bir medeniyet yolunda geri döndürülemez bir şekilde ilerlediğimiz görüşünü çok tartışılan bir makalede sonra da "The Uninhabitable Earth" isimli kitapta David Wallace-Wells tarafından kaleme alınıyor.

Wells'e göre, insanlık için en güzel iklimsel dönem olan Holosen'den çıkıp, insan yapılı sistemlerin etkisiyle sürülen Antroposen'e girerken, doğanın intikamı korkunç olacak. Asya'nın mega şehirlerinde yaşayan insanlar, gittikçe daha güçlü fırtınaların etkisiyle hayatlarını kaybedecek ve maddi boyutu 75 trilyon dolara kadar ulaşan hasarlar oluşacak. Tropikal hastalıklar daha da kuzeye yayılacak. Bazı bölgelerdeki ısı dalgaları, insanların klimasız ortamlarda dışarıda herhangi bir zaman geçirmesini güvensiz hale getirecek. Okyanus yaşamının çoğu bitecek. Çoğu oldukça ürkütücü olan böyle bir senaryoda gerçekten radikal bir ekonomi politikasının ortaya çıktığını hayal etmek zor değil.

Aslında, iklim değişikliğini ele alabilecek herhangi bir politikanın, dünya ekonomisinin karbondan arındırılması için değişikliklerin tam ölçeği gerekeceği düşünüldüğünde, aslında dostlar alışverişte görsün veya greenwashing denen ESG'ye uyumlu gözükme için alınan göstermelik tedbirlerin yetersizliği belli. Wells'in belirttiği gibi: "Teknolojik dönüşümün ölçeği, Silikon Vadisi'nden ortaya çıkan herhangi bir başarıyı gölgede bırakıyor - aslında elektrik, telekomünikasyon ve hatta on bin yıl önce tarımın icadı da dâhil olmak üzere insanlık tarihinde şimdiye kadar tasarlanmış her teknolojik devrimi gölgede bırakıyor. Tanım gereği onları küçültüyor, çünkü hepsini içeriyor - her birinin kökte değiştirilmesi gerekiyor, çünkü her biri bir vantilatör gibi karbon soluyor."

Konunun abartıldığını düşünenlerin WWF tarafından yayınlanan son Yaşayan Gezegen Raporu'nu okumalarını tavsiye ederim. Rapora göre: "Doğanın yardım çağrısına kulak vermenin zamanı geldi. Bunu sadece sevdiğimiz ve birlikte var olmak için ahlaki bir sorumluluk taşıdığımız yaşam çeşitliliğinin geleceğini güvence altına almak için değil, yardım çağrısını duymazdan gelmekle, 8 milyar insanın geleceğini de tehlikeye attığımız için yapmalıyız. Daha iyi bir gelecek için ilk adımlar, hükümetlerin, şirketlerin ve insanların bugün alacağı kararlarla atılır. Dünya liderleri, sağlıklı bir toplumun ve gelişen bir ekonominin temelini oluşturan doğayı korumak ve onarmak için bir an önce harekete geçmelidir."

Raporda şu çarpıcı bilgiler de yer alıyor: "2020 küresel Yaşayan Gezegen Endeksi, izlenen memeli, kuş, çift yaşamlı, sürüngen ve balık popülasyonlarında 1970'ten 2016'ya ortalama yüzde 68'lik bir azalma görüldüğünü ortaya koydu. Türlerin popülasyon eğilimleri, genel ekosistem sağlığının bir ölçüsü olduğu için önemlidir. Biyoçeşitliliği, diğer bir deyişle tüm canlıların çeşitliliğini ölçmek karmaşık bir işlemdir ve yaşam ağındaki tüm değişiklikleri yakalayabilen tek bir ölçüt yoktur. Bununla birlikte, göstergelerin büyük çoğunluğu son yıllarda net düşüşler göstermektedir."

Son yıllarda karasal sistemlerde biyoçeşitlilik kaybının en önemli sebepleri arasında, başta bozulmamış doğal yaşam alanlarının tarım alanlarına dönüştürülmesi olmak üzere arazi kullanımında yapılan değişiklikler yer alırken, denizlerin büyük bölümü aşırı avlanma tehdidiyle karşı karşıya. İklim değişikliği, bugüne kadar biyoçeşitlilik kaybının arkasında yatan en büyük neden olmasa da önümüzdeki yıllarda en az diğer nedenler kadar, hatta onlardan daha fazla etkili olması bekleniyor.

Rapora göre: "Gıda, lif, su, enerji, ilaç ve diğer genetik materyallerin elde edilmesinde önemli rol oynayan biyoçeşitlilik, iklimin düzenlenmesi, su kalitesinin sağlanması, kirliliğin önlenmesi, bitkilerin tozlaşması, taşkınların kontrolü, fırtına ve dalgaların önlenmesinde kilit önem taşır."

Önümüzdeki on senenin en önemli riskleri arasında da biyoçeşitlilik kaybı ve ekosistem çöküşü gösteriliyor. AB, biyoçeşitlilik için yılda 20 milyar Euro'luk kaynak planlıyor ve 2030 biyoçeşitlilik stratejisi kapsamında yasal olarak bağlayıcı doğa restorasyon hedefleri ortaya koyacak. 2020 sonrası küresel biyoçeşitlilik çerçevesi faaliyetler aracılığıyla küresel olarak uygulanması bekleniyor.

Gittikçe kullanımı artan alanlardan biri de, şirketler tarafından yeşil kurumsal tahvil ihraçları. Bu tahviller, emisyonları azaltmaya yönelik müdahaleler, kaynakların korunmasını teşvik eden projeler gibi çevre dostu projeleri finanse etmek için kullanılıyor.

Bilindiği gibi ESG'nin E'si çevresel faktörler için. Bu kategorideki faktörler, şirketlerin çevre üzerindeki etkisiyle ilgili. Bu kategori, tartışmasız son yıllarda en çok ilgi gören kategori. Aşağıda, temel çevresel risk faktörlerinin kısa bir özetini sunuyoruz.

İlk önemli risk faktörü küresel ısınmadır. 20. yüzyılın başından bu yana, ortalama küresel sıcaklıklar sanayileşme öncesi seviyelerin yaklaşık 1° üzerinde artış gösterdi. Mevcut tahminler, 2030 ile 2052 yılları arasında sıcaklıkların mevcut oranda sanayi öncesi seviyelerin 1,5° üzerine çıkmasının muhtemel olduğu yönündedir. Bilinmesi gereken önemli detay ise sıcaklıktaki değişiklikler, atmosferdeki sera gazlarının kümülatif birikiminden etkilenir. Yani dünya bugün sıfır net emisyonla ulaşsa bile, mevcut kümülatif emisyonlardan kaynaklanan küresel ısınma artmaya devam edecek.

Bir diğer önemli çevresel risk, insan faaliyetlerine yer açmak için ağaçların yok edilerek gerçekleşen ormansızlaşma. Ormansızlaşma genellikle çiftçilik, madencilik veya sondaj faaliyetleri sonucu gerçekleştiriliyor ve bu bölgelerde yaşayan hayvanları doğrudan etkileyerek biyoçeşitlilikte bir azalmaya yol açıyor. Ormansızlaşma aynı zamanda küresel ısınma yoluyla dolaylı bir etkiye sahip, çünkü ağaç sayısındaki azalma, atmosferdeki karbondioksiti absorbe etme kabiliyetinin azalmasına yol açıyor.

Aşırı avlanma, yani stokların yenilenemeyeceği kadar hızlı balık yakalamak, başka bir zararlı uygulama. Bu tür uygulamalar deniz ekosistemleri için riskler yaratıyor.

Havanın, toprağın veya suyun genel kirliliği bir başka çevresel risk kaynağı. Ayrıca, nükleer kazalara maruz kalan alanlar veya kirli su kaynakları gibi belirli alanları yaşanmaz hale getirebilir. Bu kazalar biyoçeşitlilik üzerinde doğrudan bir etkiye sahip ve alanları bitkiler ve hayvanlar için elverişsiz hale getirir. Son olarak, küresel ısınma yoluyla dolaylı bir etkisi vardır: fosil yakıtların yakılması atmosfere sera gazları ekler ve böylece küresel ısınmaya katkıda bulunur.

Bu çevresel faktörler sadece ekonomiler değil, dünyadaki insan dâhil birçok canlı yaşamı için fiziksel riskler oluşturmaktadır. Geçenlerde Teksas'ta gördüğümüz gibi olağanüstü hava olaylarının görülme sıklığı artıyor. Gıda tedarik zincirleri, tarımsal verimin azalması ve deniz yaşamının tahrip edilmesinden etkilenebilir.

ESG işte tam bu noktada sadece şirketlerin ve insanların iyi ve olumlu yanlarına bel bağlamak ve hitap etme yerine şirketin repütasyonuna ve doğrudan finansal sonuçlarına yani karlarına hatta var olma ve yok olma arasındaki ince çizgiye hitap etmeye çalıştığı için kısmen başarılı olma şansına sahip. Eski Unilever CEO'su Paul Polman'a göre "İnsanlık tarihinde ilk kez, gittikçe daha fazla CEO, E veya S ve G'de düşük performans gösterdikleri için görevlerinden ayrılıyor."

Wallace-Wells'in eleştirmenleri, onu felaket tellalı olmakla, iklim değişikliğinin izlenebilir bir sorun olduğuna dair güvenimizi azaltmak ve moral bozmakla suçladılar. 12 Monkeys filminde de aslında "Cassandra Kompleksini" yani geleceği doğru öngörmenin ödül değil, ceza getiren bir yetenek olabileceği anlatılır. Cassandra mitolojide yer alan bir karakter ama tarihte sayısız benzeri var. Zaten toplulukların, şirketlerin ve medeniyetlerin kendi kendilerini yok etmelerinin ardında bu döngünün kırılmaması var.

"A Cantic for Leibowitz" isimli bilimkurgu kitabı da tüm insanlığın bu yıkıcı döngüler içinde sıkışıp kalmasını anlatır. Kitapta Dom Zerchi isimli karakter, başka bir nükleer felaketin arifesinde bir dünya üzerine şunları söyler: "Çaresiz miyiz? Bunu tekrar tekrar yapmaya mahkûm muyuz? Bitmeyen bir yükseliş ve düşüş dizisinde Phoenix'i oynamaktan başka seçeneğimiz yok mu? Salınımını durdurmak için çaresizce kendi çılgın saat mekanizmamızın sarkacına zincirlenmiş miyiz?"

Bir keresinde, "Gibbon'un Roma İmparatorluğu'nun" düşüşü hakkında ne düşündüğü sorulduğunda Gandhi, Gibbon'un "geniş verileri" derlemede mükemmel olduğunu, ancak bunu yaparak ortaya çıkardığı gerçeğin eski Hindu Mahabharata ile karşılaştırıldığında zayıf kaldığını söyler. Gandhi'ye göre Mahabharata'nın açgözlülük ve nefret gibi temel insan güçlerinin kendilerini nasıl kendini beğenmişlik olarak gizledikleri ve böyle bir savaşta aslında galiplerin olamayacağını ve hayatta kalanların muazzam bir çorak araziye miras aldığı yıkıcı bir savaşa nasıl yol açtıklarını anlatır.

İster kadim bilgiler olsun ister sanat eserleri; gerçek hayatta gördüğümüz bu kısır döngülerinin kırılmamasının sebebi aslında bilgi eksikliğinden ziyade çıkarlardır. Kısa vadeli çıkarların maksimuma çıkarılması ve risklerin halı altına saklanması, buna işaret edenlerin de susturulması bu kısır döngülerin ana dinamiği. Tarihte sadece kötü olaylara karşı uyarıcı Cassandra'lara değil olumlu olsa da topluluğa veya güç sahiplerinin çıkarlarına aykırı görüş sahiplerinin cezalandırılması ve susturulması nice topluluğun sonunu getirmiştir. Cole kendisini akıl hastanesine kapatan doktorlara "Sizi nasıl kurtarabilirim ki" diye seslenir: "Bu çoktan oldu. Sizi kurtaramam. Kimse kurtaramaz" der. 12 Monkeys gibi kötümser bir film aslında bu açıdan baktığımızda çözümü de kendi içinde barındırıyor. Cassandra'lar gibi kulağa hoş gelmeyen fikirleri seslendiren ve uyarıcıların cezalandırılması yerine sözlerinin dikkate alınması çözüm yolunda önemli bir adım olur. Geçmiş ve şimdiyi kurtarma girişiminde mağlup olduk, ama geleceği kurtarma yolunda başarısız olmanın sonuçları çok çok ağır olabilir.

UYARI NOTU:

Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti, yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Söz konusu rapor belli bir kişiye veya mali durumları, risk ve getiri tercihleri benzer nitelikteki bir gruba yönelik olarak hazırlanmamıştır. Belirli bir getirinin sağlanacağına dair herhangi bir vaat veya taahhütte bulunulmamaktadır. Tüm yorum ve tavsiyeler öngörü, tahmin ve fiyat hedeflerinden oluşmaktadır. Zaman içinde piyasa koşullarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle söz konusu yorum ve tavsiyelerde değişikliğe gidilebilir. Size uygun olan yatırım araçlarının ve işlemlerin kapsam ve içeriği uygunluk testi neticesinde belirlenir. Uygunluk testi, yatırım kuruluşu tarafından pazarlanan ya da müşteri tarafından talep edilen ürün ya da hizmetin müşteriye uygun olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla, müşterilerin söz konusu ürün veya hizmetin taşıdığı riskleri anlayabilecek bilgi ve tecrübeye sahip olup olmadıklarının tespit edilmesidir. Bu raporda yer alan her türlü bilgi, yorum ve tavsiye uygunluk testi ile tespit edilecek risk grubunuz ve getiri beklentiniz ile uyumlu olmayabilir. Bu nedenle, uygunluk testi neticesinde risk grubunuz tespit edilmeden sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi amaç, bilgi ve tecrübenize uygun sonuçlar doğurmayabilir.

Burada yer alan bilgi ve veriler, araştırma grubumuz tarafından güvenilir olduğuna inanılan kaynaklardan derlenmiş olup, doğrulukları ayrıca araştırılmamıştır. Bu nedenle, bu bilgilerin tam veya doğru olmaması nedeniyle doğabilecek zararlardan Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ve çalışanları sorumlu değildir. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. tarafından farklı bölümlerde istihdam edilen kişilerin veya Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin ortaklarının ve iştiraklerinin bu raporda yer alan tavsiyelerle veya görüşlerle hemfikir olmaması mümkündür. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ile piyasanın işleyişinden kaynaklanan makul nedenlerden dolayı, Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ortakları, çalışanları, yöneticileri ve bunlarla doğrudan ve dolaylı olarak ilişkileri bulunan istihdam ilişkisi doğuracak bir sözleşme çerçevesinde veya herhangi bir sözleşme olmaksızın çalışan ve tavsiyenin hazırlanmasına katılan tüm gerçek veya tüzel kişiler ile müşterileri arasında önlemeyen çıkar çatışması ve objektifliği etkilemesi muhtemel nitelikte ilişkiler doğabilir. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş., ortakları veya iştirakleri, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yetkilendirildikleri yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetlerini, bu raporda bahsi geçen şirketlere, muhtelif zamanlarda, sunmayı teklif edebilir veya sunabilir. Muhtelif zamanlarda, Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin, ortaklarını, iştiraklerinin ve işbu kapsamdaki yöneticilerinin, yetkililerinin, çalışanlarının veya temsilcilerinin, doğrudan veya dolaylı olarak, raporda bahsi geçen işlemler, menkul kıymetler veya emtialar üzerinde pozisyonları bulunabilir veya farklı nedenlerle ilgi ve ilişkileri bulunabilir. Söz konusu çıkar çatışması durumlarında Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş., internet sitesinde yer alan Çıkar Çatışması Politikası uyarınca hareket eder. Bu rapor, sadece gönderildiği kişilerin kullanımı içindir. Bu raporun tümü veya bir kısmı Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin yazılı izni olmadan çoğaltılamaz, yayımlanamaz veya üçüncü kişilere gösterilemez, ticari amaçla kullanılamaz.